

Carla Romanelli Crowther

SZÍV NÉLKÜL SEMMIT!

Carla Romanelli előadása a Római Magyar Akadémián a Quasimodo Költőversenyt bemutató esten, 2017, június 30-án

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Köszönöm, hogy a Balatonfüredi Salvatore Quasimodo Nemzetközi Költőverseny római bemutatkozásán felszólalhatok. A Római Magyar Akadémia patinás falai között nagy megtiszteltetésnek érzem ezt a lehetőséget. A Költőverseny névadójának, Quasimodónak számos verse volt rám nagy hatással, talán leginkább azok, amelyekben a háború szörnyűségeire reflektált. Az utóbbi időben sokat foglalkoztam a béke kérdése kapcsán az európai, vagy inkább közép-európai történelem két rendkívüli alakjával, akiknek elképzelései, ideáljai épp a háborúk elutasítása mentén fonódtak össze. Ráadásul úgy, hogy az egyikük egy szerény magyarországi vaskereskedő sarja volt, a másikuk pedig egy osztrák arisztokrata. Az egyik rettenthetetlen katona, magyar létére az olasz szabadságharc egyik vezetője, a másik szinte gyerekkorától kezdve pacifista bárónő. Találkozásuk mégis törvényszerű volt.

Türr István olasz királyi altábornagyról és Bertha von Suttner bárónőről, az ő találkozásukról fogok beszélni. Rövid előadásom címéül a magyar szabadságharcos kedvenc jelmondatát választottam: Szív nélkül semmit!

Türr István (Baja, 1825 – Budapest, 1908), akinek mellszobra századunkban már az olasz nemzeti hősökéi között a Gianicolóról tekint le Rómára, hivatásos katona, forradalmár, szabadságharcos, hadvezér, építőmérnök volt. Félelmet nem ismerő hős, nagylelkű emberbarát. A magyar hadvezérben és diplomatában az olaszok szerint olasz szív dobogott, anyanyelvén kívül igazi világpolgárként még nyolc nyelven beszélt. Az olasz egység lehetőségét megteremtő, Garibaldi vezette Ezrek vállalkozásának krónikása, **Cesare Abba** így rajzolja meg a „rettenthetetlen magyar” arcélét: „Türr igen szép férfi volt. Magas, szálgyenes ember, hatalmas, sötét bajusszal és kecskeszakállal, széles homloka alatt éber, villogó szemekkel. Fiatal éveitől kezdve bátor ember, aki honfitársai évszázadok alatt csiszolódott kedvességének és vele született nemeslelkűségnek köszönhetően az a fajta lovagias úr volt, aki biztos lehetett volna bárki tanára a jó modor és udvariasság terén.”

Az osztrák császár egykori hadnagya, a Szárd-Piemonti Királyság volt őrnagya, az angol hadsereg ezredese a piemonti miniszterelnök, Camillo Benso Cavour biztatására 1859-ben kilépett az angol hadseregből és csatlakozott Garibaldihoz. Már a Tre Ponti (ma Rezzato) melletti csatában kitűnt hősiességével, súlyos karsérülése ellenére tovább harcolt az osztrákok ellen. A csata után Garibaldi így írt magyar harcostársának:

Édes barátom!

A magyar vér Olaszországért folyt, és azon testvériség, mely a két népet a jövőben egymáshoz kell hogy kösse, erősült; – azon vérnek az Önének kellett lennie; – egy hős vérének.

Én meg leszek fosztva darab időre egy bajtárstól és egy jó baráttól, de remélem, nemsokára látni fogom egészségesen mellettem, vezérelve fiatal katonáinkat a győzelemre.

Szerencsésnek fogom érezni magamat, ha önnek bármiben szolgálhatok, rendelkezék velem!

Az Ön G. Garibaldija

Az Ezek 1860-as szicíliai hadjáratában Türr István már a Tábournok első hadsegédjeként öregbíti a magyarok jó hírét. A vörösinges vezér nem csupán a kitűnő katonát, a rendkívüli diplomáciai érzéssel megáldott, megbízható barátot látja a magyar forradalmárban, hanem a megvesztegethetetlen közembert is. Az idősebb **Alexandre Dumas**, aki közelről követte a déli hadjáratot, jól érzékeli, hogy ezek a férfiak tisztában vannak helyzetükkel, „nemcsak felszabadítani és egyesíteni akarják Itáliát, hanem meg akarják tisztítani az országot a négyszáz évig tartó spanyol és nápolyi uralom korrupszágától”. A francia íróóriás jóságos és bátor embernek tartja az általa már régebről is ismert magyar ezredest: „Türr végtelenül jó, igaz, jámbor ember. Szíve, mely felerészt angyal, felerészt oroszán, kacag a rá zúduló puskagolyókon és zokog a nyomorúság láttán”. Garibaldinak szüksége van erre a rendíthetetlenül tiszta emberre, hiszen, mint írja: „... olyan időket élünk, amikor háromszor is tisztának, háromszor is bátornak, háromszor is igaznak kell lennünk, hogy épp csak kevéske rágalom érhesen bennünket.”

Türr erkölcsi tartása mit sem változik azt követően, hogy 1961-ben feleségül veszi Adeline Bonaparte Wyse-t, a franciák császára, III. Napóleon unokahúgát, s így még közelebb kerül azoknak a hatalmasoknak köréhez, akiket diplomáciai szolgálatai révén már volt alkalma megismerni. Továbbra is a gyengék és a kirekesztettek oldalán áll, nem a hatalmasokén. Segíti az olasz és a magyar garibaldistákat, a szükségét szenvedő egyszerű embereket. Fáradhatatlanul munkálkodik, hogy előmozdítsa minden társadalmi osztályban a nevelés és a kultúra ügyét: „Nem szabad tudatlanságban hagyni honfitársainkat, felebarátainkat. Törvénynek kell biztosítania, hogy az iskola mindenki számára elérhető legyen. Ha a nép nem kiművelt, mindig ki lesz szolgáltatva a gonoszszágnak, a hatalomnak. A tudással együtt erősödik az erkölcs, és csökken a személy és vagyon elleni bűncselekmények száma.”

Türr Istvánt, ezt a valóban felvilágosult szellemiségű kozmopolitát, aki a szabadság ügyét olyan univerzális értéknek tekintette, amiért „mindenképpen és mindenütt” harcolni kell, nemcsak nagyra tartották és szerették, hanem tartottak is tőle, irigyelték és gyűlölték. Erkölcsös forradalmárként, Európa kritikus lelkiismeretként a nemzetek egyesülését szorgalmazta és óva intett azoktól a tömegméretű tragédiáktól, ahová a fegyverek perverz tökéletesítése vezet. Minden egyes írását, levelét így fejezte be: „Szív nélkül semmit!” Tudott a szívére hallgatva gondolkodni és egész életének középpontjában az emberbarátság állt, katonaként, diplomataként, építőmérnökként, a béke és a haladás apostolaként. 1896-ban, a Millennium évében a Budapesti Világ-Békekongresszus egyhangúlag a kongresszus elnökévé választotta.

A rendezvény létrehozásának érdeme legnagyobb részt a kongresszus előkészítését koordináló osztrák bárónőé, **Bertha von Suttneré**, aki előbb Bécsben, majd Budapesten és az Egyesült Államokban is Békétársulatot alapított. Hírnevét a *Le a fegyverekkel!* című, 1889-ben megjelent könyvének köszönhette, amelyben a háború borzalmaira hívta fel a közélet figyelmét. Művét több mint húsz nyelvre lefordították, magyarul *Le a fegyverrel!* címen 1905-ben adták ki.

Bertha von Suttner 1843-ban Prágában született. Apja, gróf Franz Joseph von Kinsky, nyugalmazott császári tábornagy, a hírneves Radetzky harcostársa, még lánya születése előtt meghalt, Berthát édesanyja, Sophia Wilhelmine von Körner, a fiatalon hősi halált halt német költő, Karl Theodor Körner rokona részesítette sokoldalú nevelésben. A kislány 13 évesen már több nyelven beszélt, Darwin, Spencer, von Humboldt, Dante, Bloch, Shakespeare műveit olvasta. Semmi előjele nem volt annak, hogy a szigorúan katonai környezetben nevelkedett szépséges Bertha von Kinsky grófkisasszony a nemzetközi békemozgalom úttörőjévé válik, és hogy majdan minden erejével azért harcol, hogy el lehessen kerülni az Első Világháború kitörését.

Arthur von Suttner báróhoz ment férjhez, és ezen a néven vált ismertté. Az értelem és a kultúra volt a fegyvere. A tudás. Türel közösen vallotta, hogy a népek közötti testvériségre, az összes ország lefegyverzésére, egy, a világ konfliktusait a Jog és nem az Erőszak alapján feloldó Nemzetközi Választott Bíróság létrehozására van szükség. „A béke a legnagyobb jótétemény, az egész emberiség boldogulásának legfontosabb feltétele” – állította.

Von Suttner bárónőt, a béke mellett elkötelezett Türrhöz hasonlóan sokan gyűlölték, tartottak tőle. A militarista és maszkilista sajtó próbálta megalázni, ízléstelen karikatúrákkal igyekeztek nevetségessé tenni, amelyeken „boszorkányként”, vagy éppen „a béke fúriájaként” ábrázolták. Ugyanakkor végtelen csodálattal adóztak iránta korának legilusztrisabb személyiségei, Theodore Roosevelt, az Egyesült Államok elnöke, Alfred Nobel, II. Miklós orosz cár, Albert Einstein, Lev Tolsztoj, a mi Türr Istvánunk és még sokan mások. A Monarchia pénzügyminisztere, Julian Dunajewski kijelentette: „Szégyelljék magukat mindazok, akik – noha olvasták a *Le a fegyverekkel!* című könyvet – még mindig úgy érzik, hogy háborút indíthatnak”. Lev Tolsztoj levelében így fogalmazott: „Az Ön regényének megjelenése, Asszonyom, számomra inspiráció és jó jel. Ahogy Harriet Beecher Stowe könyve, a *Tamás bátya kunyhója* hozzájárult a rabszolgaság felszámolásához, úgy az Ön könyve is járuljon hozzá, Isten segedelmével, a háború felszámolásához”. Tolsztoj, akit magával ragadott a *Le a fegyverekkel!* átütő humanizmusa, röviddel ezt követően megírta az erőszakmentességről szóló értekezését, *Az Isten országa Tibennetek vagyon* címűt. Egy fiatal indiai ügyvéd elolvasta, és az annyira megérintette, hogy gyökeresen megváltoztatta életét. A neve Mohandas Karamchand Gandhi, akinek az volt a sorsa, hogy a Mahatma Gandhi legyen, vagyis „a Nagy Lélek”, ahogy őt először a Balatonfüreden külön nagy tiszteletnek örvendő Rabindranath Tagore hívta. Elmondhatjuk hát, hogy Gandhi erőszakmentességet hirdető gondolatainak egyik szellemi szülője Bertha von Suttner volt.

Az újságíróknak, akik az egyik békekonferencián megpróbálták elhallgattatni, így válaszolt: „A nők soha nem fognak csöndben maradni. Írni, dolgozni, tenni fogunk. Nincs-e megírva, hogy Ne ölj? Ne lopj? Szeresd felebarátodat, mint önmagadat? Bocsáss meg ellenségednek? Függhet-e vajon az emberiség történelme gondolkodni nem tudó embertársaink kegyetlenségétől és butaságától? Azoktól, akik örömeiket találják a harcmezőkön

zajló vérengzésekben, akik mohóságuktól, személyes gyűlöletüktől vezetve embermilliókat taszítanak boldogtalanságba, szegénységbe, éhezésbe? Azoknak a férfiaknak, akik már láttak ilyen szörnyűségeket, térdre kell borulniuk és meg kell esküdniük, hogy a háború ellen indítanak háborút, és ha éppen királyok vagy hercegek, dobják el kardjukat, és ha nem bírnak hatalommal, szavaikat, gondolataikat, tetteiket szenteljék egyetlen célnak: a békének!”

1896 augusztus 26-án Türr István táviratban jelezte a bárónőnek, hogy szeretné meglátogatni harmannsodori otthonában. A Budapesti Világ-Békekongresszus előtt néhány héttel a tábornok meg akarta vele osztani elképzeléseit arról a közös küzdelemről, amely minél gyorsabban elvezethet a teljes leszereléshez és egy Nemzetközi Bíróság létrehozásához. Beszélgetésük folyamán Türr egyre jobban megnyílt a bizalmat sugárzó asszony előtt, szívesen mesélt neki a kemény katonaélet élményeiről. Beszélt a Garibaldi oldalán megélt győzelmekről, dicsőségről, de a borzalmakról is, különösen arról az eseményről, amely élete fordulópontja lett. Bertha teljes odaadással hallgatta a tábornok visszaemlékezését:

1860 májusában jártunk, Itália ragyogóan kék ege alatt. A Garibaldi vezette Ezrekkel együtt meneteltünk Palermo felé. Egy Partinico nevű falucskához közeledve feltűnt, hogy az előőrs emberei hirtelen megállnak, szinte lecövekelnek. Egy tucatnyi Bourbon-katona holttestére meredtek, amit éppen kutyák marcangoltak. Közelebb mentem és megdöbbenve láttam, hogy a holttesteket megégették. Garibaldi tábornok szitkozódva ösztökélte a csapatot, haladjon gyorsan előre. Alig várta, hogy beérjen Partinicóba. Az emberek lelkesesen üdvözölték, de a tábornok komor maradt, dühtől remegő hangon süvöltötte: „Barbár dolgot láttam az imént. A szabadság bajnokai még soha nem küzdöttek vértestvéreik ellenében ennyire méltatlanul, embertelenül. Szégyen!” Partinico lakói csendben hallgatták a tábornok szenvedélyes szidalmait. Míg végül egyikük megtörte a csendet, előrelépett és így szólt: „Beismerjük, hogy rosszat cselekedtünk, de mielőtt elítélne minket, hadd mondjuk el, mi is történt. Tettünkre nem ad felmentést, de magyarázatot igen.” És az emberek – folytatta Türr – elvittek minket egy néhány házikóból álló kis tanyára, és a házak előtt a földön fekvé szénné égett asszonyokat, gyerekeket találtunk. „Ezt tették velünk a Bourbon-katonák! Bezárták az asszonyokat és a gyerekeket, és rájuk gyújtották a házakat. Mi pedig ugyanazt a gyötrelmet mértük rájuk!”

Hányinger tört rám – folytatta Türr. Dühömben átkokat szórtam azokra, akik ilyen bestiális érzelmeket szítottak fel az emberekben. Attól a naptól fogva azok a szénné égett holttestek egyre csak ott vergődtek a lelkemben. Garibaldit is mélyen megviselte az a tragédia, hallottam, ahogy egyre csak azt suttogja magában: „Miért? Miért? Miért?”

Aztán egyik éjszaka, amint szokása szerint a csillagokat szemlélte, megszólított: „István, drága és hűséges barátom, még csak a munka felénél tartunk. Csak a Jóisten tudja, mennyi vér fog még kiontatni, amíg Itália egyesül! Mennyi gyermek nem fogja többé látni a napot!”

Ilyen mély fájdalommal szembesülve szívemből tört fel a hang, és azt válaszoltam: „A további vérontást el lehet kerülni. Tábornok Úr, legyen büszke a fél év alatt elért nagy eredményekre. Ön csodálatos hőstetteket vitt végbe a harcmezőn, de

mostanra elérkezett a perc, hogy szakítsunk ezzel a barbársággal, és megmentjük Európát a további öldökléstől. Ön az egyetlen ember, aki az országok vezetőihez fordulhat, arra biztatva őket, hogy békét kössenek Európa érdekében. Ön vett rá arra egy népet, hogy fegyvert ragadjon, Önnek kell felszólítania a népeket és vezetőiket, hogy most tegyék le azokat.

A Tábornok – folytatta elérzékenyülve Türr – meglepődve és hálásan tekintett rám. Noha válaszolni akart, nem tudott megszólalni. Nehezen tartotta vissza könyveit. Magába zárkózva fürkészte a csillagmiriád mélységes végtelenségét. Aztán tekintete megállt egy távoli csillagfényen. Azt a fényt kereste. A Reménység fényét.

Másnap reggel Garibaldi megkeresett. Arca derűt sugárzott. Kék szeme úgy ragyogott, ahogy csak a kék ég tud, amikor derűs. Szó nélkül a kezembe nyomta *Békefelhívását*, amit már csak arra várt, hogy elküldjük a kormányok vezetőinek. Az volt a pillanat, amikor letettem a fegyvert, és többé nem vettem a kezembe.

A bárónőre olyan nagy hatással volt Türr elbeszélése, hogy nem fogta tovább vissza magát, felpattant és megölelte, ahogy csak a testvérét öleli meg az ember, azt, aki teljesen egyetért vele a küzdelmeiben, eszméiben, abban, ahogy él. Türr elpirult, hálásan, meghatottan mondta: „Megköszönöm Önnek, Bárónő, mindazt a rendkívüli munkát, melyet az évek során végzett. Köszönöm, hogy elősegítette, hogy a béke hívei végre Budapesten, szeretett városomban találkozhassanak. Dicsőség és megtiszteltetés lesz számomra, amikor a találkozáson a világ tudomására hozom a Két Világ Hőse, Garibaldi nemes szavait, amelyeket azért írt az európai vezetőkhez, hogy véget lehessen vetni annak az emberi tragédiának, annak a barbárságnak, ami a háború.”

Türr elhallgatott, a lelkét felkavaró emlékek magukkal ragadták egy pillanatra. Aztán antracit-szürke mellényének zsebéből csendben előhúzta Garibaldi *Békefelhívását*, reszkető kézzel csúsztatta Bertha szép kezébe, aki azt végtelen gyengédséggel szorította kebléhez. Akár egy újszülöttet.

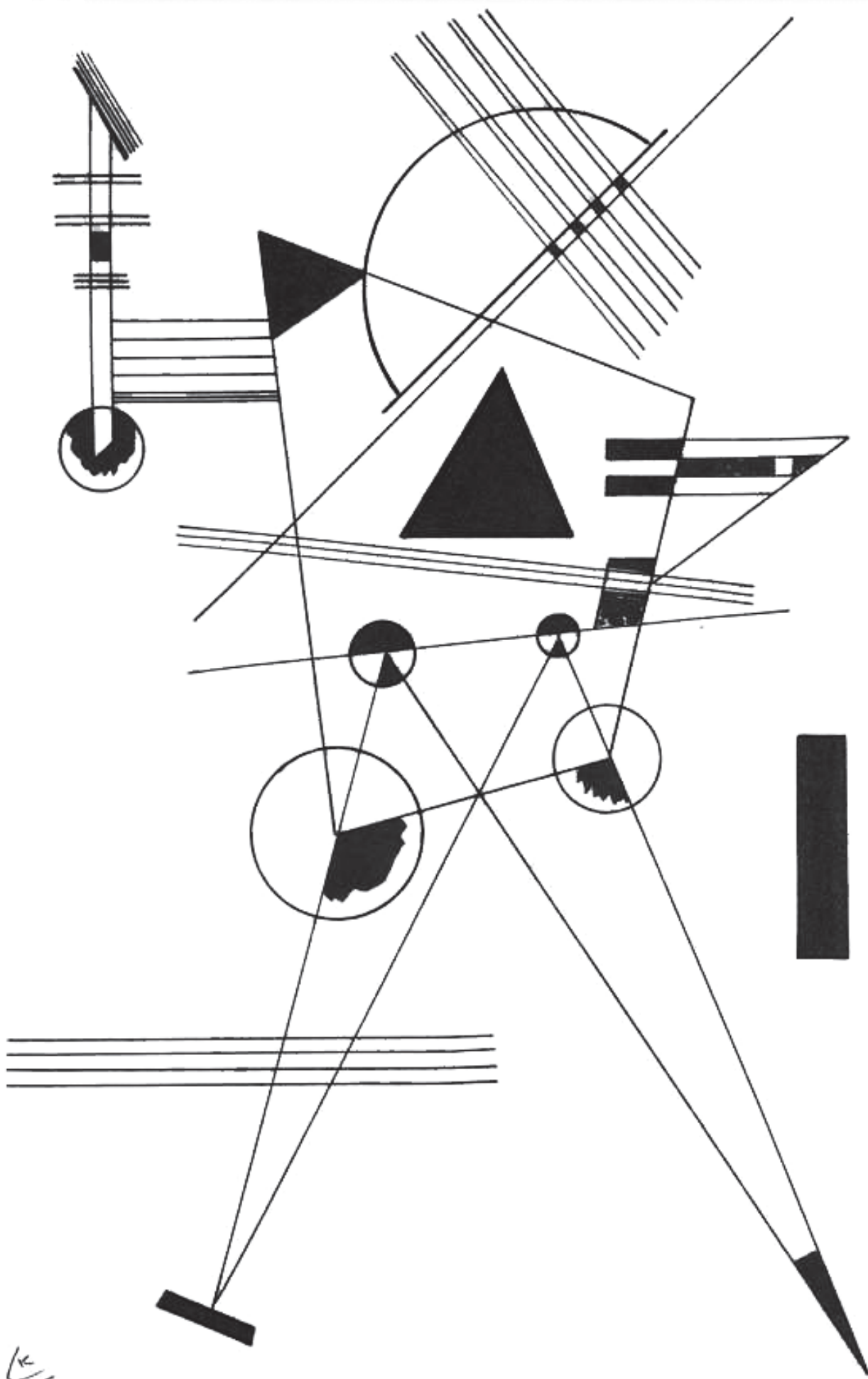
Budapest, 1896. szeptember 17.

Hivatalosan megnyitják a Budapesti Világ-Békekongresszust. A magas rangú külföldi vendégek mellett jelen vannak a magyar szellemi és politikai élet legillusztrisabb képviselői, köztük Jókai Mór, Apponyi Albert, Berzeviczy Albert, Esterházy Kálmán, Kossuth Ferenc, Perczel Dezső, Széll Kálmán, Szilágyi Dezső.

Türr István határozott léptekkel indul a pódium felé, hogy megnyissa a kongresszust, nyomában az elegáns Bertha von Suttnerrel. A „rettenthetetlen magyar” – ahogy Garibaldi hívta őt, a szabadságharcos, a diplomata, az építőmérnök, és a kora előítéleteivel szembeszálló, pacifista bárónő. A szabadság, a haladás, a béke elkötelezett harcosai.

Egy évtizeddel később Türr István, az olasz szabadságharc kiemelkedő alakja, olasz királyi altábornagy 1905-ben, 80 évesen különleges alkalomból gratulálhatott osztrák eszmetársának, Bertha von Suttnernek. A történelem immár első Nobel-békedíjasának.

Fordította: Szomráky Béla

14/5